

Ірина Грабовська

ДЕЯКІ ГЕНДЕРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЕЛІТ: СОЦІОФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

У статті аналізуються гендерні диспропорції сучасного українського соціуму на прикладі представленості еліт в соціальному просторі.

Ключові слова: гендерна політика, егалітаризм, світогляд, соціофілософські аспекти.

Irina Grabovska. Some gender characteristics of modern Ukrainian elites: socio-philosophical analysis

The article examines gender disparities of modern Ukrainian society that is considered on the representation of elites in social space

Keywords: gender policy, egalitarianism, consciousness, socio-philosophical aspects

Ирина Грабовская. Некоторые гендерные характеристики украинских элит: социально-философский анализ

В статье анализируются гендерные диспропорции современного украинского социума на примере представленности элит в социальном пространстве.

Ключевые слова: гендерная политика, эгалитаризм, мировоззрение, социофилософские аспекты.

Дослідження гендерних характеристик діючих українських еліт є однією із актуальних і цікавих проблем для аналізу насамперед тому, що такий підхід дозволяє особливо чітко унаочнити наявні в суспільстві дисбаланси та розриви, що, своєю чергою, є реальною перешкодою для будь-якої спільноти, яка хоча б у досить віддаленій, але реальній перспективі прагне створити ефективне суспільство (за Б. Гаврилишиним), оснговане на філософії суспільної гармонії, людиноцентризму, егалітаризму та демократії.

Звертаючись до цієї проблематики, варто обговорити деякі аспекти значимості ролі жінок та чоловіків у соціальному просторі країни.

Про роль освіченого жіноцтва в розвитку сучасної України можна сказати просто: "Вона (тобто роль) велика". Можна для переконливості додати список імен відомих політичок, журналісток, письменниць,

співачок, вчених тощо. Проте варто привернути увагу до деяких характеристик цієї “величі”, зокрема, застановляючись на таких фактах:

– За двадцять років української незалежності на найвищому рівні законодавчої влади в країні, тобто депутатами Верховної Ради України всіх шести скликань, стали 163 жінки. Натомість кількість їхніх колег-чоловіків досягла за цей час майже 2,5 тис. осіб, а точніше – 2 386 чоловік. У відсотковому виразі жіноче представництво ВР коливалось від 3% до 8% у різні роки каденції. Відповідно по роках ця картина є такою:

I скликання ВР (1990-1994 рр.) – 13 жінок-депутатів (3,0%);

II скликання ВР (1994-1998 рр.) – 19 жінок-депутатів (5,7%);

III скликання ВР (1998-2002 рр.) – 35 жінок-депутатів (8,1%);

IV скликання ВР (2002-2006 рр.) – 23 жінок-депутатів (5,1%);

V скликання ВР (2006-2010 рр.) – 36 жінок-депутатів (8,0%);

VI скликання ВР (2010– до цього часу) – 37 жінок-депутатів (8,2%).

За показником представництва жінок в українському парламенті Україна посідає 113-тє місце у світі, поступившись навіть Єгиптові, Туреччині, Білорусі, Узбекистану, Киргизстану тощо.

– За роки української незалежності, починаючи від 1991р., лауреатами найпрестижнішої державної премії в галузі культури (попри наявні на сьогодні критичні зауваження щодо цієї нагороди) – Національної премії України імені Тараса Шевченка, – стали 24 жінки. І цей показник є на порядок нижчим, ніж щодо лауреатів-чоловіків.

– Серед 179 академіків Національної академії наук України лише три жінки. Жінки-науковці фактично відсутні в топ-рейтингах загальноукраїнського масштабу [2].

Як стверджують дослідниці Л. Кобелянська і Т. Мельник, “чоловіки у парламенті ніколи не обговорюють питання нерівного представництва жінок і чоловіків. Табуваною темою вона є і для ЦВК при аналізі результатів виборів. Вона може “проскочити” скороговоркою, проте аж ніяк не є реально пріоритетною, злободенною проблемою. Залишається трохи не канонізованим образ чоловіка-депутата, який у боротьбі за щастя народу самозречено вболіває й бореться за щастя жінки” [3, с. 53].

Подібних фактів кричущого гендерного дисбалансу у всіх сферах життя українського суспільства можна навести безліч. Причому, такі диспропорції можуть стосуватись як жінок, так і чоловіків. Щобільше, українське суспільство принаймні на рівні чинного законодавства, задекларувало прагнення утвердження принципів егалітаризму, в тому числі і у сфері гендерних стосунків. Зрештою, українське суспільство

належить до тих європейських спільнот, які толерують філософію лібералізму із його впевненістю у можливості досягнення соціальної рівності та рівноправності за допомогою соціальної держави.

Як показав досвід доби української незалежності, українські еліти не змогли впоратись із завданням розбудови справді демократичної сучасної держави та розвиненого громадянського суспільства. І сьогодні політична еліта України, яка стрімко перетворилась на олігархічно-кланове утворення, чи клас, як його називають деякі політологи (наприклад, М. Розумний), навряд чи здатна провести українське суспільство шляхом реальних реформ до справді цивілізованого європейського соціуму. Франц Фанон дійшов висновку, що в перший період звільнення від колоніального гніту країна потрапляє у дуже складну і досить небезпечну ситуацію, яка може загрожувати її майбутньому чи то неоколоніалізмом, чи навіть громадянською війною. І як не дивно, найбільшу загрозу у постколоніальному просторі для власної країни становить її ж нова буржуазія. Психологія недовіри до власного майбутнього не дає змоги національному капіталові ефективно працювати у своїй державі.

Деякі українські науковці стверджують, що відсутність українського жіноцтва на рівні прийняття відповідальних рішень як масового суб'єкта політики не дає розвиватись людиноцентричним та соціально орієнтованим сферам у державній політиці сучасної України. У сфері ж великого бізнесу українська жінка відсутня взагалі, що теж впливає на поглиблення дисбалансів у суспільному житті українців. І з цим важко не погодитись, враховуючи досвід, наприклад, скандинавських країн із гендерно збалансованими парламентами.

М. Михальченко, досліджуючи реальні процеси змін, які відбуваються із сучасною Україною, зазначає, що в наш час у країні існує три основні групи істеблішменту: 1) ті, хто прагматично дивиться на співвідношення ідеалів і трансформацій у країні та зіставить їх з реаліями життя; 2) утопістів, чи просто мрійників, які дуже гарно говорять високі слова про майбутнє та пропонують набір ідеальних конструкцій для трансформаційних процесів у мало відомому їм суспільстві; 3) ті, для кого ні ідеали, ні прагматичні інтереси країни не мають жодного значення. Над усім домінує їхній інтерес, для реалізації якого вони задіюють усі засоби, не зупиняючись перед протизаконними. Всі ці групи мають відношення до влади. Проте, видається, що саме третя група займає домінуючі позиції у владі. А між тим, питання стоїть так: або перша група зможе оволодіти важелями влади, або мова йти-ме про загибель країни [4].

У всіх подібних випадках особлива роль належить людському чинникові. Людина як основний суб'єкт трансформаційних процесів зрештою є вирішальним ланцюгом у ньому. Недаремно ж чимало соціальних технік попередніх віків існування людства були спрямовані на переробку самої людини. Особливих результатів у цьому плані досягли, безумовно, тоталітарні режими ХХ століття. І в першу чергу – радянський. “Наслідки такої цілеспрямованої роботи по переробці людини не можуть пройти безслідно. Глибина перетворень залежить значною мірою і від тягlosti подібних “експериментів” у часі. У нашому випадку можна вже говорити про витворення особливої цивілізації, побудованої на специфічних взаємовідносинах членів суспільства, особливому типі самої людини та існуванні цілої унікальної генерації. І якщо перші невдачі розбудови самостійної України цілком переконливо аналітики пояснювали “родимими плямами” попередньої комуністичної формації (мілітаризованою економікою, неповоротким централізованим стилем керування, застарілими технологіями і тому подібне), то сучасні тяжкі проблеми України треба, очевидно, пов'язувати із тим типом людини, яка домінує, і можна сказати, виростає як пагін на стовбурі вже не совкового, а нового перехідного кризового суспільства. Цей антропологічний тип визначають як “людину кризи”, “приречене покоління”..., “людину виживання”, “втрачене покоління” тощо. Але суть полягає у тому, що укорінення подібного масового типу навряд чи могло би перетворити Україну на сучасну європейську державу” [1, с. 40].

Особливого значення в сучасному світі набувають основні напрямні змін, визначені як пріоритетні, зокрема “Цілями Тисячоліття”, згідно з якими побудова гендерно збалансованих суспільств є умовою подальшого розвитку людства. І, таким чином, особливого значення набуває діяльність еліт з досягнення позитивних характеристик загального гендерного розвитку (ЗГР).

У фундаментальному дослідженні “Глобальні трансформації. Політика. Економіка. Культура” автори обґрунтовують власну концепцію співвідношення локальних трансформацій та проблем глобалізованого світу “...на широкому матеріалі світової економіки, міжнародних відносин, демографічних процесів та планетарних культурних зрушень... Їх погляди багато в чому відповідають розумінню глобальних проблем українськими фахівцями. Це, зокрема, стосується усвідомлення регіоналізаційних тенденцій останніх років як зворотного процесу глобалізації, свого роду реакції на її виклики з боку окремих груп країн, що усвідомлюють власні інтереси; це пере-

конаність в тому, що за умов глобалізації, всупереч позиції гіперглобалістів, нації-держави не втрачають свого значення на світовій арені, хоча роль їхніх інституцій істотно змінюється” [5, с. 12]. Якщо послуговуватись цим підходом, особливого значення набуває і гендерний розвиток певної спільноти, оскільки він є і показником здатності суспільства відповідати на найновіші виклики історії.

Досліджуючи трансформаційні зміни українського суспільства в контексті змін загальносвітового масштабу, чимало авторів відмічають особливу роль, яку сьогодні відіграє об’єднана Європа та її впливи на сутність внутрішніх змін у конкретній країні. Зокрема, відносно мирний характер співіснування держав у європейському просторі останні півстоліття М. В. Цюрупа напряму пов’язує з існуванням Євросоюзу. “Досягнення теперішнього миру (після Балканської війни 1992-1994 рр. – прим. І. Грабовської) стало можливим завдяки об’єднанню Європи, плідної діяльності її лідерів, а також новому політичному мисленню, в якому замість ідей ненависті та нетерпимості до чужих утверджуються нові категорії – розрядка, мирне співіснування, толерантність у духовній сфері. Нове мислення, відкрите для діалогу з представниками інших культур та віросповідань, є духовною підготовкою мирного співіснування народів” [6, с. 252], – стверджує автор. Варто додати до слів автора і заувагу, що умовою безконфліктності чи конфліктів в певному суспільстві сьогодні є і діалог між представниками різних гендерних груп, зокрема, більшості та сексменшин.

Колись діячка міжнародного та українського жіночого руху Мілена Рудницька писала, що нація буде існувати в сучасному світі лише тоді, коли поряд із чоловічими “запряже” на службу загалові і жіночі творчі сили. Це твердження для сучасних українців, з усіма реальними проблемами, що існують, актуальне як ніколи. Спільна праця українських жінок і чоловіків для збереження української незалежної держави є і зусиллям, спрямованим на утвердження реальної свободи українського народу.

“Часто повторюване висловлювання “Свобода не вільна” є правдивим, – пише Д. Шарп. – Жодна зовнішня сила не прийде, щоб дати пригнобленим людям таку бажану свободу. Вони повинні навчитися, як здобувати свободу самим, а це непросте завдання! Якщо громадяни усвідомлюють, що саме їм необхідно для визволення, вони зможуть спланувати дії, за допомогою яких ціною важкої праці врешті-решт досягнуть свободи. Після цього, старанно докладаючи зусиль, вони зможуть встановити новий демократичний порядок і бути готовими

до його захисту. Свобода, здобута в такій боротьбі, буде стабільною. Її здатен утримувати лише сильний народ, відданий ідеї її збереження та зміцнення” [7, с. 74].

Література:

1. Грабовська І. Національні міфи в контексті сучасних українських реалій (філософсько-світоглядний аналіз) : монографія / Ірина Грабовська. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, ДС Міланік, 2007. – 141 с.
2. Див. про це, зокрема, Грабовська І. Рейтинг української жінки-науковця очима вітчизняної преси / Ірина Грабовська // Матеріали Четвертої міжнар. н-п. конф. “Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє”, присвяченої 130-річчю вищої освіти жінок в Україні. – К., 6-8 листопада 2008 р. – К. : СПД “Пісоцький”, 2008. – С. 120-125.
3. Кобелянська Л., Мельник Т. Час обирати жінок / Лариса Кобелянська, Тамара Мельник. – К. : К. І. С., 2006. – 70 с.
4. Михальченко М. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? / М. Михальченко. – К: Институт социологии НАНУ, 2001. – 440 с.
5. Павленко Ю. Передне слово / Юрій Павленко // Гелд Д., МакГрю Е., Голдблатт Д., Перратон Дж. “Глобальні трансформації. Політика. Економіка. Культура”. – К. : Фенікс, 2003. – 584 с.
6. Цюрупа М. В. Толерантність в християнсько-маусульманском діалогі ХХІ століття / М. В. Цюрупа // Цінності пострадянських та європейських суспільств: діалог через кордони. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Мелітополь, МДПУ ім. Богдана Хмельницького, друкарня “Люкс”, 7-8 жовтня 2010. – С. 251-255.
7. Шарп Дж. Від диктатури до демократії: концептуальні засади здобуття свободи / Ін-т ім. А. Ейнштейна / Дж. Шарп. – Львів: Сполом, 2004. – 84 с.

Рецензент:** доктор політичних наук, професор, директор Центру українознавства філософського факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка **М. І. Обушлний